

Politieke gevolgen van het indienen van constructieve moties van wantrouwen op gemeentelijk niveau (2006-2018)¹

Archibald Gustin – Assistent Universiteit van Luik
Geoffrey Grandjean – Docent Universiteit van Luik

SAMENVATING

In 2005 heeft de Waalse wetgever de gemeentelijke verkozenen meer verantwoordelijkheid willen geven, door op gemeentelijk niveau de regeling van een constructieve motie van wantrouwen in te voeren. Daarvoor werd in het Wetboek van de plaatselijke democratie en decentralisatie bij decreet van 8 december 2005, een nieuw artikel L1123-14 ingevoegd, dat op 2 januari 2006 in werking is getreden. Het indienen van een constructieve motie van wantrouwen op lokaal niveau is een première voor België. Deze bijdrage maakt dus een eerste analyse van de politieke gevolgen van het gebruik van deze regeling in termen van evolutie van verkiezingsresultaten van actoren tegen wie op gemeentelijk niveau, een collectieve of individuele constructieve motie van wantrouwen is ingediend.

Tijdens een regeerperiode raken de relaties tussen de verschillende leden van een gemeentelijke meerderheid soms verstoord. Ongeacht of deze spanningen nu te maken hebben met een bepaald individu, dan wel met een fractie die deel uitmaakt van het meerderheidspact, voor lokale verkozenen kan het van belang zijn over een rechtsinstrument te beschikken om een einde te maken aan deze conflicten en de continuïteit van het gemeentebeleid te waarborgen. Daarom heeft de Waalse decreetgever, die de gemeentelijke verkozenen meer verantwoordelijkheid wou geven, bij decreet van 8 december 2005 een nieuw artikel L1123-14 in het Wetboek van de plaatselijke democratie en decentralisatie (hierna “WPDD”

RÉSUMÉ

En 2005, le législateur wallon, désireux de renforcer la responsabilité des élus communaux, introduit le dispositif de la motion de méfiance constructive au niveau communal à travers l’insertion d’un nouvel article L1123-14 dans le Code de la démocratie locale et de la décentralisation par le décret du 8 décembre 2005, entré en vigueur le 2 janvier 2006. L’introduction de la motion de méfiance constructive au niveau local constitue une première en Belgique. La présente contribution vise donc à proposer une première analyse des conséquences politiques de l’utilisation de ce dispositif en termes d’évolution des résultats électoraux des acteurs concernés par le dépôt d’une motion de méfiance constructive au niveau communal, que celle-ci soit collective ou individuelle.

genoemd) ingevoerd.² Dit artikel is op 2 januari 2006 in werking getreden en bepaalt het volgende:

“Het college, zoals elk van zijn leden is verantwoordelijk voor de raad.

De raad kan een motie van wantrouwen aannemen tegen het college of tegen één of meer van zijn leden. Deze motie is slechts ontvankelijk indien zij een opvolger voor het college, voor één of meer van zijn leden volgens het geval voordraagt. [...]”

Het invoeren van een regeling voor de indiening van een constructieve motie van wantrouwen, waarmee een ge-

¹ Dit artikel wordt gepubliceerd met de steun van de Fédération Wallonie-Bruxelles en de steun van Cité (ULiège).

² Waals decreet van 8 december 2005 tot wijziging van sommige bepalingen van het Wetboek van de plaatselijke democratie en decentralisatie, *Belgisch Staatsblad*, 2 januari 2006.

meenteraad één of meerdere leden van een uitvoerende macht op gemeentelijk niveau uit hun functie kan onthef- fen, was voordien nooit eerder op lokaal niveau gebeurd en is dus een première voor België.³ Constructieve mo- ties van wantrouwen in gemeentecolleges⁴ blijven tot op vandaag enkel een Waalse aangelegenheid. Momenteel kunnen immers alleen de gemeentelijke verkozenen in Wallonië één of meer leden van een uitvoerende macht op lokaal niveau aan de kant schuiven, of in de loop van de regeerperiode een gemeentelijke meerderheid vervan- gen door een andere.

Deze nieuwe wettelijke regeling in Wallonië en de invoer- ing ervan in het WPDD zijn in het verleden reeds bestu- deerd.⁵ In deze studies ging het vooral om een contex- tuele analyse van de moties van wantrouwen die waren ingediend sinds de invoering van de regeling en om het achterhalen van de redenen achter de indiening en goed- keuring ervan.⁶

Het doel van deze bijdrage ligt in het verlengde van eer- dere bijdragen, aangezien het om een eerste analyse gaat van de politieke gevolgen van het gebruik van het mechanisme. Wat gebeurt er bijvoorbeeld met de ge- weerde schepenen, burgemeesters of voorzitters van Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn (hierna OCMW)? Worden ze definitief uit hun fractie uitgesloten, of op politiek vlak lokaal zelfs volledig buiten spel gezet? En worden de fracties die achter een collectieve motie van wantrouwen zitten bij de volgende verkiezingen door de kiezer afgestraft, of zullen ze voor hun strategie veel- eer worden beloond? Tal van vragen waarop we in dit artikel een antwoord proberen te geven, aan de hand van de volgende hoofdvraag: wat zijn de politieke gevol-

gen van het indienen van constructieve moties van wan- trouwen op gemeentelijk niveau?

Eerst dient te worden verduidelijkt wat we onder “poli- tieke gevolgen” verstaan. In de politieke wetenschap wordt in het Frans (en in het Engels) immers een onder- scheid gemaakt tussen “*le politique*” (polity), “*la politique*” (politics) en “*les politiques*” (policies). “*Le politique*” ver- wijst naar “wat mensen samenhoudt met het oog op een bepaald doel”.⁷ Het gaat dus om een structuur die “een bepaalde geordende schikking van de materiële gege- vens van een collectiviteit en van de spirituele elementen die haar cultuur vormen” beschrijft.⁸ Deze structuur moet evenwel niet vanuit een statisch oogpunt worden gezien, maar als een sociale structuur, in dynamische termen. “*Le politique*” zorgt er dus voor dat de samenleving aan elkaar hangt en geeft de groep samenhang: “*le politique*” is dat wat een samenleving draaiende houdt”.⁹ “*La politi- que*” onderscheidt zich van “*le politique*” omdat ze naar een strijd verwijst: het gaat om een activiteit, “die ofwel door de machthebbers wordt ingezet, of die in de groep plaatsvindt om leidinggevende functies te bekleden of om invloed uit te oefenen op de beslissingen van de bewindvoerders”.¹⁰ “*Les politiques*” verwijzen naar het overheidsbeleid. Volgens Yves Mény en Jean-Claude Thoernig heeft het overheidsbeleid betrekking op “hande- lingen of niet-handelingen van een overheidsinstantie in antwoord op een probleem dat zich binnen haar bevoegdheidsgebied voordoet”.¹¹ Een andere definitie van overheidsbeleid zou zijn om het te beschouwen als “de interventies van autoriteiten die met regeermacht zijn belast, ongeacht of het om lokale autoriteiten, staten of supranationale organisaties gaat”¹², waarbij tegelijk wordt erkend dat het “om alles gaat wat een regering kiest om

³ Een dergelijke regeling bestaat op federaal (art. 46, eerste lid, 96, tweede lid, en 101, eerste lid van de Grondwet), gewestelijk (art. 71 van de bijzondere wet tot hervorming der instellingen van 8 augustus 1980, art. 36 van de bijzondere wet met betrekking tot de Brusselse Instellingen van 12 januari 1989) en communautair niveau (art. 71 van de bijzondere wet tot hervorming der instellingen van 8 augustus 1980, art. 51 van de bijzondere wet tot hervorming der instellingen van de Duitstalige gemeenschap van 31 december 1983), op het niveau van de Franse Gemeenschapscommissie (hierna COCOF genaamd, art. 72 van de bijzondere wet met betrekking tot de Brusselse Instellingen van 12 januari 1989) wanneer die bevoegdheden uitoefent die haar zijn overgedragen door de Franse Gemeenschap, en op provinciaal niveau. Op lokaal niveau bestaat de mogelijkheid van een motie van wantrouwen enkel in het Waals Gewest, met inbegrip van het Duitse taalgebied (waar de Duitstalige Gemeenschap voortaan bevoegd is inzake de samenstelling, organisatie, bevoegdheid en werking van de gemeentelijke instellingen maar waar tot op vandaag nog niet is beslist dit systeem te wijzigen).

⁴ Het “collège communal” is het Waalse equivalent van het college van burgemeester en schepenen.

⁵ Voor de periode 2006-2011, zie G. MATAGNE, E. RADOUX, P. VERJANS, “La composition du collège communal après la réforme du Code wallon de la démocratie locale”, *Courrier hebdomadaire du CRISP*, 2011, n° 2094, pp. 10-11 et 23-30. Voor de periode 2011-2018, zie A. GUSTIN, “Les motions de méfiance constructive dans les communes wallonnes”, *Courrier hebdomadaire du CRISP*, 2018, n°2378, pp. 5-36.

⁶ De lezer kan de twee bovengenoemde studies raadplegen voor enkele contextuele elementen en analytische inzichten.

⁷ G. BURDEAU, *Traité de science politique. Tome premier. Le pouvoir politique*, Paris, Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, 1966, p. 119.

⁸ *Ibid.*, p. 131.

⁹ *Ibid.*, p. 132.

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ Y. MENY en J.-C. THOENIG, *Politiques publiques*, Paris, Presses Universitaires de France, coll. “Thémis. Science politique”, 1989, p. 130.

¹² O. NAY (éd.), *Lexique de science politique : vie et institutions politiques*, Paris, Dalloz, coll. “Lexique”, 2014, 3e éd., pp. 443-444.

te doen of niet te doen”.¹³ In deze analyse verwijzen we naar “la politique” omdat we de gevolgen van de constructieve moties van wantrouwen toetsen aan het traject van politieke actoren die een leidinggevende positie op gemeentelijk niveau ambiëren. Zo identificeren we de electorale gevolgen voor deze actoren - zowel collectief als individueel -, hun traject en het samenstellen van lijsten na het indienen van moties van wantrouwen.

Om de hoofdvraag te beantwoorden, is dit artikel in vier stappen ingedeeld. Om te beginnen worden de juridische modaliteiten voor het indienen van en het stemmen over een constructieve motie van wantrouwen - ongeacht of die betrekking heeft op een deel, dan wel op het volledige gemeentecollege - toegelicht. Vervolgens onderzoeken we de gevolgen van het indienen van een individuele motie van wantrouwen, door de verkiezingsresultaten van lokale politieke actoren tijdens verschillende verkiezingen te vergelijken en hun politieke traject te bestuderen. Daarna buigen we ons over de gevolgen van de stemming over een collectieve motie van wantrouwen door de verkiezingsresultaten van de fracties die bij de goedkeuring van zo'n motie betrokken zijn, in de loop der tijd met elkaar te vergelijken. Onze analyse sluiten we af met een nuancering van onze bevindingen, die we binnen een kwantitatieve contextuele analyse plaatsen.

1. De regeling van de constructieve motie van wantrouwen

De motie van wantrouwen is een traditioneel instrument van toezicht op de uitvoerende macht door de gekozen vergadering, waaraan zij politiek verantwoording is verschuldigd. Het gaat om een regeling waarbij een vergadering een uitvoerend orgaan mogelijk omver kan werpen, of één of meerdere leden van een uitvoerend orgaan tegen hun wil kan vervangen, zonder dat dit tot vervroegde verkiezingen leidt (de ontbinding van de ver-

gadering in het geval van een politieke crisis is overigens niet altijd mogelijk).

Een motie van wantrouwen is individueel of collectief, al naargelang ze bedoeld is om slechts een beperkt aantal (één of enkele) leden van het uitvoerend orgaan, of alle leden van dat orgaan uit hun functie te ontheffen. De motie kan ook constructief of eenvoudig zijn, afhankelijk van de vraag of ze al dan niet voorziet in de opvolging van de persoon of personen die ze aan de kant wil schuiven.

De modaliteiten en gevolgen van moties van wantrouwen variëren naargelang van het betrokken machtsniveau. In het Waals Gewest zijn de modaliteiten waaronder een gemeente- of provincieraad één of verschillende leden van het gemeente- of provinciecollege, of het voltallige college, uit zijn/hun functie kan ontheffen, in 2005 opgenomen in het Wetboek van de plaatselijke democratie en decentralisatie (WPDD)¹⁴, met name onder artikels L1123-14, § 1 (voor de gemeenten) en L2212-44 (voor de provincies)¹⁵. Die bepalingen zijn in werking getreden op 2 januari 2006.¹⁶

Deze moties van wantrouwen kunnen individueel of collectief zijn, maar ze moeten noodzakelijk constructief zijn. Om geldig te worden aangenomen, moeten ze door een meerderheid van de leden van de raad worden goedgekeurd. “Wanneer ze het geheel van het college betreft, is een motie slechts ontvankelijk als ze ingediend wordt door minstens de helft van de raadsleden van elke fractie die een alternatieve meerderheid vormt (in dat geval vormt de voordracht van een opvolger in het college een nieuw meerderheidsakkoord); wanneer ze één of meer leden van het college betreft, is ze slechts ontvankelijk als ze ingediend wordt door minstens de helft van de raadsleden van elke fractie die meewerken aan het meerderheidsact.”¹⁷ De constructieve dimensie biedt ook “een efficiënte dam tegen gelegenhedsallianties die

¹³ *Ibid.*, p. 444.

¹⁴ Waals decreet van 8 december 2005 tot wijziging van sommige bepalingen van het Wetboek van de plaatselijke democratie en decentralisatie, *Belgisch Staatsblad*, 2 januari 2006.

¹⁵ Deze twee artikels lijken sterk op elkaar: het enige verschil zit in de beperking tot maximaal twee collectieve moties van wantrouwen per regeerperiode op gemeentelijk niveau (zie hieronder).

¹⁶ Het principe van de constructieve motie van wantrouwen was sinds 2004 op provinciaal niveau afgekondigd (zie het Waals decreet van 12 februari 2004 tot organisatie van de Waalse provincies, *Belgisch Staatsblad*, 30 maart 2004), maar was nooit in werking getreden (zie S. MARNETTE, “Le Code de la démocratie locale et de la décentralisation : analyse et perspectives”, in A.-L. DURVIAUX, G. MATAGNE, E. RADOUX, P. VERJANS (eds.), *Le Code de la démocratie locale et de la décentralisation : enjeux et bilans politiques*, Bruxelles, Larcier, 2011, p. 37).

¹⁷ Art. L1123-14 §1er WPDD. Het meerderheidsact is het document dat door de meerderheid van de gemeenteraadsleden wordt aangenomen en dat met name de identiteit van de burgemeester en de schepenen vermeldt. Voor een goed begrip, één of meer leden van een gemeentecollege kunnen juridisch gezien alleen door een individuele motie van wantrouwen worden geweerd. Politiek gezien is de toepassing van die regel echter niet zo eenvoudig. Een collectieve motie van wantrouwen kan ook gericht zijn tegen één of meerdere leden van een gemeentecollege. Deze situatie kan zich voordoen als het indienen van een individuele motie van wantrouwen leidt tot het verlies

er enkel op uit zouden zijn een ploeg te laten vallen en een verschroeiende aarde achter te laten” (vrije vertaling).¹⁸ Opgemerkt zij dat op gemeentelijk niveau de automatische benoeming van de burgemeester van toepassing blijft¹⁹, met dien verstande dat de burgemeester tegen wie net een motie van wantrouwen is aangenomen, uiteraard niet meer in aanmerking wordt genomen.

Voor moties van wantrouwen die betrekking hebben op het voltallige college geldt een aantal beperkingen in de tijd en in cijfers. Zo bepaalt artikel L1123-14, §3 van het WPDD dat zo’n motie niet mag worden ingediend vóór het verstrijken van een termijn van anderhalf jaar na de installatie van het gemeentelijke college, en ook niet na 30 juni van het jaar dat aan de verkiezingen voorafgaat. Bovendien mag geen motie van wantrouwen worden ingediend vóór het verstrijken van een termijn van één jaar na goedkeuring van een eerste collectieve motie van wantrouwen, en tijdens eenzelfde gemeentelijke legislatuur mogen niet meer dan twee collectieve moties van wantrouwen worden ingediend.²⁰

De juridische regeling waarover de lokale politieke actoren beschikken, is dus relatief dwingend. In dit verband hebben de Belgische administratieve en constitutionele rechters al herhaaldelijk de gelegenheid gehad om de regels voor de toepassing ervan te verduidelijken. Vier voorbeelden illustreren dat. Ten eerste heeft de Raad van State, die zich over het geval van Jean-Marie Brynaert (Parti socialiste, hierna PS), schepenen uit La Louvière²¹, moest uitspreken, de individuele motie van wantrouwen die tegen hem was gericht geschorst, omdat het *Audi alteram partem*-beginsel was geschonden. De stemming over de motie was op een vrijdag op de agenda van de gemeenteraad van de daarop volgende maandag geplaatst, een termijn die door de staatsraden te kort werd

geacht. Ten tweede heeft de Raad van State, die de zaak van de overleden burgemeester van Ans, Michel Daerden (PS), heeft behandeld²², de gelegenheid gehad te bevestigen dat een constructieve motie van wantrouwen tegelijk tegen een gemeentecollege en de verhinderde burgemeester kon worden gericht - ook al heeft de burgemeester zijn functie nooit daadwerkelijk uitgeoefend -, omdat een verhinderde burgemeester de uitoefening van zijn functie op elk moment kan hervatten. Ten derde is het vermeldenswaard dat, in het geval van een collectieve motie van wantrouwen die erop gericht is de burgemeester te weren en die tegelijk moet beletten dat hij in de nieuwe meerderheid in aanmerking wordt genomen²³, twee stappen nodig zijn. Inderdaad de Raad van State, die zich uitsprekt over de zaak van de voormalige burgemeester van Awans, André Vrancken (PS), heeft aangegeven dat het gepast was “in eerste instantie de alternatieve meerderheid over de constructieve motie van wantrouwen te laten stemmen en vervolgens de individuele motie van wantrouwen tegenover de burgemeester van de oorspronkelijke meerderheid, ondertekend door de fracties van de nieuwe zetelende meerderheid, in te dienen en een periode van zeven volle dagen na de indiening van de motie te laten verstrijken, alvorens over deze motie te stemmen”.²⁴ (vrije vertaling). Ten vierde heeft het Grondwettelijk Hof zich uitgesproken over de regeling van de constructieve motie van wantrouwen in de gemeentecolleges in Wallonië. Naar aanleiding van de zaak Serge Van Bergen, schepenen van Charleroi (PS), heeft het Hof op het politieke karakter van de motie gewezen, wat o.m. verklaart waarom een schepenen zich tijdens het naar aanleiding van een motie van wantrouwen gevoerde debat niet door een advocaat kan laten bijstaan.²⁵

Na de toelichting bij de juridische modaliteiten voor het

van de gemeentelijke meerderheid omdat de fractie van het of de leden tegen wie de motie is gericht, het lid of de leden niet uit hun functie willen ontheffen. In dat geval kunnen de gemeentelijke verkozenen gebruik maken van een collectieve motie van wantrouwen om een alternatieve meerderheid te vormen en zo het lid of de leden van het gemeentecollege tegen wie de motie is gericht, te vervangen.

¹⁸ A. COENEN, “Les relations entre le conseil communal et son exécutif”, *Droit communal*, 2007, n° 2, p. 29.

¹⁹ Artikel L1123-4, § 2, van het WPDD. Ter herinnering, in de Franstalige gemeenten van Wallonië wordt de persoon met de Belgische nationaliteit die het meeste voorkeurstemmen heeft behaald op de kieslijst van de grootste fractie van zij die aan het meerderheidspact deelnemen van rechtswege tot burgemeester benoemd.

²⁰ Het lid waarin wordt bepaald dat er niet meer dan twee collectieve moties van wantrouwen per gemeentelijke regeerperiode mogen worden ingediend werd toegevoegd aan artikel L1123-14, §3, van het WPDD door het Waals decreet van 26 april 2012 tot wijziging van sommige bepalingen van het Wetboek van de Plaatselijke Democratie en de Decentralisatie, *Belgisch Staatsblad*, 14 mei 2012.

²¹ Raad van State, arrest nr. 156.078, 8 maart 2006, bevestigd door arrest nr. 171.146 van 14 mei 2007, waarbij de motie van wantrouwen tegen Jean-Marie Brynaert definitief werd vernietigd.

²² Raad van State, arrest nr. 214.529, 11 juli 2011.

²³ Aangezien de burgemeester in kwestie deel uitmaakt van een fractie die zich in de nieuwe meerderheid handhaaft en de fractie blijft afkomstig van de lijst die bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen de meeste stemmen heeft behaald, zou hij in principe automatisch als burgemeester van deze nieuwe meerderheid kunnen worden aangesteld.

²⁴ Raad van State, arrest nr. 228.128, 29 juli 2014, p. 22.

²⁵ “De in het Wetboek van de plaatselijke democratie en de decentralisatie geregelde constructieve motie van wantrouwen is een instrument dat de gemeenteraad toelaat zijn politieke controlebevoegdheid uit te oefenen ten aanzien van het gemeentecollege of ten aanzien van individuele schepenen. Het debat dat naar aanleiding van zulk een motie wordt gevoerd, is inherent gericht op de vraag of het democra-

indienen en stemmen van een constructieve motie van wantrouwen in de gemeentecolleges in Wallonië en na enkele voorbeelden uit de rechtspraak hieromtrent, gaan we dieper in op de mogelijke politieke gevolgen van het gebruik van deze regeling. We gaan daarvoor in twee stappen te werk. Eerst onderzoeken we de gevolgen van een individuele motie van wantrouwen, die dus gericht is op één of verschillende leden van een gemeentecollege. We doen dit aan de hand van de persoonlijke trajecten van de leden van een lokaal uitvoerend orgaan, tegen wie de motie was gericht. Daarna analyseren we de ontwikkelingen van de bij de stemming over een collectieve motie van wantrouwen betrokken fracties, door de verkiezingsresultaten van de betrokken fracties in de loop der tijd met elkaar te vergelijken.

2. De gevolgen van het indienen van een individuele motie van wantrouwen

De mogelijkheid om een individuele motie van wantrouwen in te dienen was bedoeld om lokale politieke actoren een middel te geven om een schepen, een burgemeester of een OCMW-voorzitter die het oneens was met de rest van het gemeentecollege, mogelijk aan de kant te schuiven. Vorige studies hebben al aangetoond dat de regeling wel degelijk wordt gebruikt. Zo werden sinds de invoering van het mechanisme tot hier toe reeds 18 moties van wantrouwen ingediend²⁶; vier moties werden ingediend vóór de verkiezingen van 8 oktober 2006 (te Charleroi, La Louvière, Malmédy en Sambreville); vijf tijdens de regeerperiode 2006-2012 (te Ohéy, Rouvroij²⁷, Saint-Nicolas, Seneffe en Virton); negen ten slotte dateren van de vorige gemeentelijke legislatuur 2012-2018 (te Ju-

prelle, Saint-Hubert, Manage, Dinant, Ramillies, Remicourt, Profondeville, Houffalize en Ans).

Door een onderscheid te maken tussen de gevallen van individuele moties van wantrouwen op basis van de gemeentelijke regeerperiode waarin ze zijn ingediend, kunnen we analyseren hoe de gemeentelijke verkozenen de regeling die hun ter beschikking is gesteld, geleidelijk aan in gebruik hebben genomen. Vóór de verkiezingen van 8 oktober 2006 hadden drie van de vier ingediende individuele moties van wantrouwen betrekking op leden van gemeentelijke colleges die in politieke schandalen verwickeld waren, gevallen dus die rechtstreeks hadden bijgedragen tot de invoering van de regeling in het WPDD.²⁸ Na hun uitsluiting uit het lokaal uitvoerend orgaan, zijn deze drie schepenen uit de politiek gestapt. In het vierde geval heeft de schepen, die omwille van onenigheid met zijn burgemeester geweerd was, zich bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 opnieuw kandidaat gesteld.²⁹

Wat de tijdens de regeerperiode 2006-2012 ingediende individuele moties van wantrouwen betreft, stellen we ook hier in twee van de vier bestudeerde gevallen³⁰ vast dat de betrokken verkozenen de politiek de rug heeft toegekeerd. Dit betekent ook dat twee van de verkozenen tegen wie een motie van wantrouwen was ingediend, ervoor kozen om politiek actief te blijven. Zo was er te Seneffe (provincie Henegouwen) schepen Gaëtan De Laever (PS), die in politieke schandalen verwickeld was en tegen wie een individuele motie van wantrouwen was ingediend, maar die achteraf door justitie strafrechtelijk werd vrijgesproken. Op de dag van de gemeenteraad waarop over de motie moest worden gestemd waren de

tisch verkozen orgaan al dan niet zijn vertrouwen wil handhaven in het uitvoerend orgaan of in een lid ervan, en veronderstelt dat wie politieke verantwoordelijkheid draagt, zich persoonlijk verantwoordt voor het democratisch verkozen orgaan, ook wanneer de vertrouwenskwestie is ingegeven door zijn persoonlijk gedrag.” (Grondwettelijke hof, arrest nr. 156/2007, 19 december 2007, B.11).

²⁶ G. MATAGNE, E. RADOUX, P. VERJANS, “La composition du collège communal après la réforme du Code wallon de la démocratie locale”, *op. cit.*, p. 24 et zie A. GUSTIN, “Les motions de méfiance constructive dans les communes wallonnes”, *op. cit.*, p. 14, die een overzicht van de situatie gaf op 31 augustus 2018, en waarbij dus nog de individuele motie van wantrouwen tegen Henri Huygen (PS), schepenen van Gelijke Kansen te Ans, moet worden gevoegd, waarover op 29 september 2018 is gestemd. Ook moet worden opgemerkt dat er op dit moment geen databank bestaat met een lijst van de individuele moties van wantrouwen die zijn ingediend of aangenomen. Dit artikel is dus gebaseerd op een overzicht van de nationale en lokale pers, de voorgestelde gevallen zijn dan ook niet mogelijkwijs volledig. Voor dit onderzoek konden we niet naar de 262 Waalse gemeenten gaan. Het is dus best mogelijk dat een motie van wantrouwen politiek weinig stof heeft doen opwaaien en de nationale of lokale pers er dan ook geen aandacht aan heeft besteed.

²⁷ In Rouvroij leidden de meningsverschillen tussen de leden van de meerderheid (Entente communale) tot de goedkeuring van verschillende moties. Omwille van de bijzonder onstabiele situatie waarin de Luxemburgse gemeente zich bevond, hebben we besloten om ze buiten de voorgestelde statistieken te houden. Aangezien dit onderzoek de politieke gevolgen van een motie van wantrouwen moest vaststellen, hebben de talrijke moties van wantrouwen die in Rouvroij zijn ingediend en goedgekeurd, de partijgebonden formaties van de gemeente onbegrijpelijk gemaakt. Het is dan ook moeilijk om de gevolgen van deze moties in te schatten.

²⁸ Het ging om Serge Van Bergen (PS, Charleroi), Vincent Maniscalco (PS, Sambreville) en Jean-Marie Brynaert (PS, La Louvière).

²⁹ Het ging om Hubert Crémers (Forces vives, Malmédy). Opvallend is dat Hubert Crémers bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 werd herverkozen en tot OCMW-voorzitter van Malmédy is benoemd, om enkele jaren later ontslag te nemen.

³⁰ Het gaat hier om de OCMW-voorzitster van Virton, Béatrice Bertin (PS), en de schepenen van Ohéy, Bénédicte Servais (gelieerd met de PS, maar die op de lijst van de burgemeester stond met een christelijk humanistisch geïnspireerd programma). Zoals gezegd werd met de gemeente Rouvroij geen rekening gehouden.

meeste leden van zijn partij die de motie hadden onderstekend afwezig, waardoor de motie is verworpen.³¹ Gaëtan De Laever heeft daarop voor de verkiezingen van 2012 zijn eigen lijst ingediend (Alternative Citoyenne, pluralistisch geïnspireerd maar met zes voormalige leden van het Centre démocrate humaniste (hierna cdH), die in 2018 AC+ zou worden), om vervolgens opnieuw schepen te worden binnen een meerderheid met de Mouvement réformateur (hierna MR).³²

Maar het vervangen van een burgemeester kan ingewikkelder zijn. Birol Cokgezen bijvoorbeeld, die de op één na beste score haalde op de PS-lijst bij de verkiezingen van 2006, na de veroordeling van de vroegere burgemeester van Saint-Nicolas (provincie Luik), Patrick Avril (PS), werd automatisch burgemeester. Aangezien de nieuwe burgemeester niet op eensgezindheid kon rekenen binnen zijn eigen fractie, besliste die laatste om hem op 14 juni 2011 met een constructieve motie te vervangen door Jacques Heleven (PS, die tot dan toe waarnemend burgemeester was. Daarop werd Birol Cokgezen tot twee keer toe van de lijsten bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2012 en 2018 geweerd op basis van een politieke beslissing van zijn partij, en ook al was hij in 2012 als provincieraadslid verkozen, toch stond hij bij de verkiezingen van 2018 niet op de provinciale lijsten.

Wat de regeerperiode 2012-2018 betreft, lijkt het erop dat de meeste verkozenen die in deze periode uit een gemeentecollege zijn gezet, achteraf nog steeds politiek actief zijn. Dit is het geval in acht van de negen onderzochte gevallen, waarbij het lid van het lokaal uitvoerend orgaan dat van het gemeentecollege werd uitgesloten, zich bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2018 opnieuw kandidaat heeft gesteld.³³ Bovendien lijkt het erop dat een verkozenen tegen wie een individuele motie van

wantrouwen was gericht, er vaak in slaagt zijn persoonlijke score bij de verkiezingen te verbeteren nadat hij aanvankelijk aan de kant was geschoven.

In zes op de acht gevallen waarin de tijdens de regeerperiode 2012-2018 uitgesloten mandataris ook kandidaat was bij de gemeenteraadsverkiezingen van 14 oktober 2018, slaagde die laatste erin zijn persoonlijke score te verbeteren.³⁴ In twee van de zes gevallen bekleedde het uitgesloten lid van gemeentecollege zelfs dezelfde functie als die waaruit hij was ontzet³⁵ en in één geval werd de mandataris tegen wie een motie van wantrouwen was gericht burgemeester van zijn gemeente, nadat hij uit zijn functie van schepen was ontheven.³⁶ Deze betere persoonlijke scores zouden kunnen worden verklaard door het feit dat de uitgesloten leden van het gemeentecollege bij de volgende gemeenteraadsverkiezingen (zie Tabel 1) met hun eigen lijst opkwamen, wat hen een zekere visibiliteit gaf.³⁷

³¹ De verwerping van de motie valt ongetwijfeld te verklaren door de sanctie die de socialistische ondertekenaars (respectievelijk gemeenteraadsleden, schepenen en OCMW-voorzitter) is opgelegd door de *Unions socialistes locales*. Die laatste had de tijdelijke opschorting van hun lidmaatschap van de Parti socialiste uitgesproken.

³² Na de verkiezingen van 2018 zou hij de politiek vaarwel zeggen. Zijn fractie was immers in de oppositie beland, ondanks een voorakkoord met de Lijst van de Burgemeester.

³³ Enkel Maurice Hismans (PS), schepen van Financiën van de gemeente Manage, was geen kandidaat bij de verkiezingen van 2018, nadat hij uit het gemeentecollege was gezet.

³⁴ Het gaat om voormalig schepen Patricia Poulet (Juprelle), voormalig schepen Thierry Bodlet (Dinant), voormalig schepen Jean-Jacques Mathy (Ramillies), voormalig burgemeester Thierry Missaire (Remicourt), voormalig schepen Stéphan Tripnaux (Profondeville), en voormalig schepen Nathalie Borlon (Houffalize).

³⁵ Het gaat om Thierry Bodlet, die opnieuw schepen wordt van de stad Dinant na de gemeenteraadsverkiezingen van 2018, en Thierry Missaire, die opnieuw burgemeester wordt van Remicourt.

³⁶ Het gaat om voormalig schepen van sport Jean-Jacques Mathy (Ramillies), die bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2018 met de eigen lijst "Ramillies en marche" opkwam, en de beste score op deze lijst behaalde. Hij verbeterde daarbij zijn persoonlijk resultaat van 14,86% van de uitgebrachte stemmen (635 stemmen) in 2012 naar 16,24% (733 stemmen) bij de verkiezingen in 2018.

³⁷ Dit is het geval van Patricia Poulet (Juprelle), met zijn burgerlijst UP Juprelle, Jean-Jacques Mathy (Ramillies), met zijn lijst "Remicourt en marche" en Thierry Missaire (Remicourt), met zijn lijst R-Renouveau. Opvallend is dat enkel Henri Huygen (Ans) en zijn lijst Parti du vivre ensemble, minder goed scoren dan bij de verkiezingen in 2012, wat vermoedelijk te wijten is aan de ernstige feiten die hem ten laste worden gelegd (homofobe uitlatingen tegenover een andere schepen uit de meerderheid).

Tabel 1 - Indienen van nieuwe lijsten bij de gemeenteraadsverkiezingen door aan de kant gezette leden van een gemeentecollege na een motie van wantrouwen

Gemeentelijke ambtstermijnen	Aantal bestudeerde gevallen	Aantal nieuw ingediende lijsten bij de volgende gemeenteraadsverkiezingen
Vóór 2006	4	0
2006-2012	4 ³⁸	1
2012-2018	9	4

Opvallend is dat in twee van de negen bestudeerde gevallen tijdens de gemeentelijke regeerperiode 2012-2018³⁹, de twee leden van een gemeentecollege die aan de kant waren geschoven omdat ze zich kandidaat wilden stellen op een andere lijst dan die waarop ze in 2012 waren verkozen, beslisten om niet langer in de gemeenteraad te zetelen, ook al raakten ze bij de afgelopen gemeenteraadsverkiezingen met hun nieuwe lijst verkozen.

Tabel 2 geeft een inzicht in het persoonlijke traject van gemeentelijke verkozenen tegen wie sinds de invoering van de regeling in het WPDD een individuele motie van wantrouwen werd ingediend. In feite blijven de verkozenen in het openbare leven na het indienen van een motie - en desgevallend ook goedkeuring ervan - tegen hen.

Tabel 2 - Evolutie van het aantal uitgesloten verkozenen die zich na een motie in het openbare leven handhaven⁴⁰

Gemeentelijke regeerperioden	Aantal bestudeerde gevallen	Aantal geweerde verkozenen die politiek actief blijven
Vóór 2006	4	1
2006-2012	4 ⁴¹	2
2012-2018	9	8

De twee vaststellingen die we tot hiertoe kunnen maken zijn de volgende. Enerzijds zijn de verkozenen sinds de invoering van de regeling geneigd om ook na een motie van wantrouwen tegen hen, in de gemeentepolitiek actief te blijven. Aan de andere kant lijken verkozenen, die zich kandidaat stellen voor de gemeenteraadsverkiezingen na indiening van een motie om hen uit het gemeentecollege te weren, hun persoonlijk resultaat bij de verkiezingen te verbeteren, ongeacht of ze hun eigen lijst hebben ingediend of niet.

3. De gevolgen van het indienen van een collectieve motie van wantrouwen

Na voorstelling van de trajecten van de mandatarissen die op persoonlijke titel uit hun uitvoerende functie zijn ontheven, gaan we dieper in op de politieke gevolgen van het indienen van collectieve moties van wantrouwen sinds de gemeenteraadsverkiezingen van 8 oktober 2006. De voormelde studies hebben tien moties van wantrouwen onderzocht die gericht waren tegen een gemeentecollege tijdens de regeerperiode 2006-2012 (te Ans, Fléron, Florennes, Gerpennes, Gesves, Hoei, Limbourg, Malmedy, Rouvroij⁴² en Sombrefe)⁴³, en dertien moties van wantrouwen voor de regeerperiode 2012-

³⁸ Zoals reeds op gewezen werd met de gemeente Rouvroij geen rekening gehouden.

³⁹ Het gaat om voormalige schepenen Stéphan Tripnaux (Profondeville) en Nathalie Borlon (Houffalize).

⁴⁰ We hebben voor twee tabellen gekozen om een onderscheid tussen beide fenomenen te maken. Tabel 1 toont de samenstelling van nieuwe lijsten door uitgesloten leden van een gemeentecollege. Tabel 2 toont de kandidaturen van uitgesloten leden van een gemeentecollege op reeds bestaande lijsten.

⁴¹ Zoals reeds op gewezen werd met de gemeente Rouvroij geen rekening gehouden.

⁴² Net zoals bij het onderzoek naar de gevolgen van het indienen van een individuele motie van wantrouwen, hebben we als gevolg van de onstabiele situatie in de gemeente Rouvroij tijdens de regeerperiode 2006-2012, die gemeente niet in onze analyse in aanmerking genomen.

⁴³ G. MATAGNE, E. RADOUX, P. VERJANS, "La composition du collège communal après la réforme du Code wallon de la démocratie locale", *op. cit.*, p. 25.

2018 (te Aubange, Awans, Estinnes, Jemeppe-sur-Sambre, Lens, Lierneux, Mettet, Bergen, Montigny-le-Tilleul, Neupré, Thuin en Verviers).⁴⁴

Als de gemeentelijke verkozenen effectief gebruik maken van de mogelijkheid van een collectieve motie van wantrouwen, rijst de vraag of de motie de electorale keuze van de kiezer effectief beïnvloedt. Voorzichtigheidshalve voegen we eraan toe dat een correlatie nog geen oorzakelijk verband is.

Om die vraag te beantwoorden, hebben we de verkiezingsresultaten vergeleken van de fracties die mee een motie van wantrouwen hebben ingediend, waarbij we een onderscheid maken tussen drie categorieën. Ten eerste hebben we de “overblijvende” fracties geïdentificeerd, met name de fracties die al vóór de stemming over een motie deel uitmaakten van de gemeentelijke meerderheid en die ook na de goedkeuring ervan in het gemeentecollege zetelden. Vervolgens noemen wij fracties die na de stemming over een collectieve motie van wantrouwen uit de gemeentelijke meerderheid zijn geweest, “uittredende fracties”. Tot slot noemen we fracties die tot aan de stemming over een collectieve motie van wantrouwen deel uitmaakten van de oppositie, en die dan voordeel halen uit zo’n motie door na goedkeuring ervan, tot de gemeentelijke meerderheid toe te treden, “toetredende fracties”.⁴⁵

Behalve die drie categorieën, rangschikken we de fracties in twee groepen: de “winnaars” en de “verliezers”. De winnende fracties zijn diegene die een hoger percentage stemmen behalen bij de verkiezingen na de stem-

ming over een collectieve motie van wantrouwen. De verliezende fracties daarentegen zien hun behaalde stemmenpercentage bij de volgende gemeenteraadsverkiezingen na zo’n stemming dalen.

We wijzen erop dat bij de interpretatie van onderstaande gegevens enige voorzichtigheid geboden is. Het gebeurt immers regelmatig dat de samenstelling van het lokale politieke landschap van de ene verkiezing tot de andere, danig door elkaar wordt geschud. Het is niet ongewoon dat een lijst van naam verandert, een nieuwe alliantie vormt of zelfs verdwijnt. Aangezien onze aanpak een zekere continuïteit vereist, hebben we er soms voor moeten kiezen om de verkiezingsuitslagen van lijsten die tussen de twee verkiezingen door van naam zijn veranderd of zelfs zijn samengegaan, te vergelijken⁴⁶, op voorwaarde dat de politieke richting van de lijst identiek was aan die van de vorige verkiezingen. De politieke richting van de lijsten die zich kandidaat hebben gesteld bij de gemeenteraadsverkiezingen, werden bepaald aan de hand van een volledig persoverzicht.⁴⁷

Na toelichting bij deze methodologische voorzorgsmaatregelen, gaan we over tot de voorstelling van ons onderzoek naar de impact van een collectieve motie van wantrouwen op de fracties die erbij betrokken waren.⁴⁸ Beginnen doen we met een overzicht van de resultaten voor de regeerperiodes 2006-2012 en 2012-2018 in twee afzonderlijke tabellen, om vervolgens toelichting te geven bij de geaggregeerde resultaten van alle, sinds de invoering van de regeling ingediende collectieve moties van wantrouwen.

Tabel 3 - Impact van een collectieve motie van wantrouwen op de verkiezingsuitslagen 2006-2012

Impact van een collectieve motie van wantrouwen	Aantal verliezende fracties	Aantal winnende fracties	Totaal	Percentage verliezende fracties	Percentage winnende fracties
Overblijvende fracties	6	4	10	60%	40%
Toetredende fracties	7	2	9	77,78%	22,22%
Uittredende fracties	6	2	8	75%	25%
Totaal	19	8	27	70,37%	29,63%

⁴⁴ A. GUSTIN, “Les motions de méfiance constructive dans les communes wallonnes”, *op. cit.*, p. 19.

⁴⁵ We zouden ook een vierde categorie kunnen identificeren, die een motie van wantrouwen steunt zonder tot een meerderheid toe te treden. Dit vereist echter toestemming en een langdurige raadpleging van de processen-verbaal van de gemeenteraden. Dit is niet de methode die voor dit onderzoek is gekozen.

⁴⁶ Wanneer twee lijsten zijn samengegaan, gebeurt de berekening van de ontwikkeling van de verkiezingsuitslag op basis van een berekening van het verschil tussen de uitslag van de lijst die er na de fusie is gekomen en de som van de verkiezingsuitslagen van de twee lijsten die achteraf zijn samengegaan.

⁴⁷ We hebben alle artikels in de nationale en lokale pers verzameld waarin de naamsveranderingen van de lijsten aan bod komen en we hebben gecontroleerd of de beschrijvingen van de nieuwe lijsten overeenkwamen met die van de oude lijsten.

⁴⁸ De geanalyseerde gegevens zijn beschikbaar in bijlage 2 en 3.

We buigen ons eerst over de periode 2006-2012. Op basis van de lezing van Tabel 3 komen we tot de drie volgende vaststellingen. Ten eerste lijken de overblijvende en uittredende fracties - de fracties dus die vóór de stemming over de collectieve motie van wantrouwen de meerderheid vormden - een licht verlies te lijden na de stemming over de motie, ook al zijn de verschillen te klein om er een definitieve vaststelling aan te koppelen. Ten tweede blijkt het verschil het grootst voor de toetredende

fracties. Zo scoorden de toetredende fracties bij de verkiezingen van 14 oktober 2012 electoraal vaak minder goed, dan bij de stembusgang in 2006. Ten derde zijn er globaal genomen, zoals uit de laatste lijn van Tabel 3 blijkt, meer verliezende dan winnende fracties: een collectieve motie van wantrouwen lijkt dus negatief af te stralen op de verkiezingsuitslagen van de bij de stemming betrokken fracties.

Tabel 4 - Impact van een collectieve motie van wantrouwen op de verkiezingsuitslagen 2012-2018

Impact van een collectieve motie van wantrouwen	Aantal verliezende fracties	Aantal winnende fracties	Totaal	Percentage verliezende fracties	Percentage winnende fracties
Overblijvende fracties	12	2	14	85,71%	14,29%
Toetredende fracties	7	5	12	58,33%	41,67%
Uittredende fracties	5	5	10	50%	50%
Totaal	24	12	36	66,67%	33,33%

Vervolgens bekijken we de periode 2012-2018. Vergelijken met de gemeentelijke regeerperiode 2006-2012, is de meest opvallende vaststelling dat de overblijvende fracties bij de verkiezingen van 14 oktober 2018 zeer

vaak (twaalf van de veertien keer) door de kiezer zijn afgestraft. Wat de toetredende fracties en de algemene resultaten betreft, is de situatie ongeveer dezelfde als bij de vorige gemeentelijke regeerperiode.

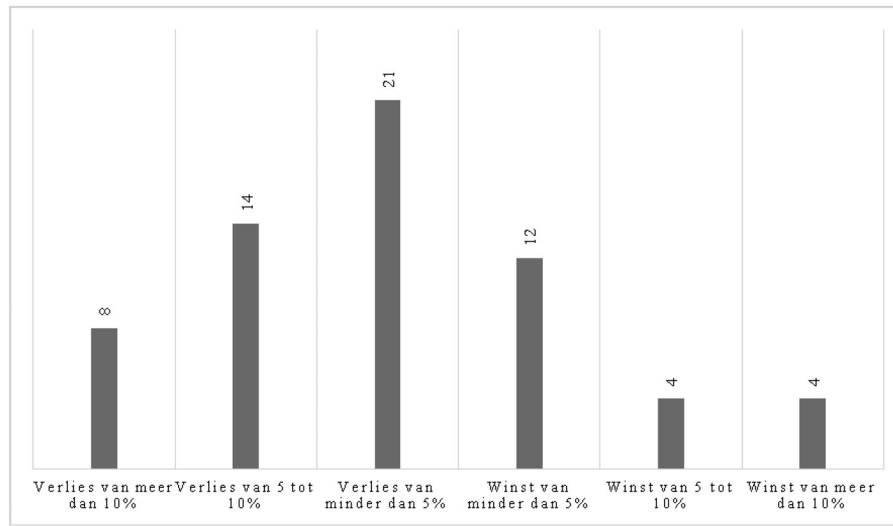
Tabel 5 - Impact van een collectieve motie van wantrouwen op de verkiezingsuitslagen 2006-2018

Impact van een collectieve motie van wantrouwen	Aantal verliezende fracties	Aantal winnende fracties	Totaal	Percentage verliezende fracties	Percentage winnende fracties
Overblijvende fracties	18	6	24	75%	25%
Toetredende fracties	14	7	21	66,67%	33,33%
Uittredende fracties	11	7	18	61,11%	38,89%
Totaal	43	20	63	68,25%	31,75%

Eindigen doen we met een geaggregeerde lezing voor de periode 2006-2018. Na de lezing van de geaggregeerde resultaten uit Tabel 5, komen we tot drie vaststellingen. Ten eerste lijkt een motie van wantrouwen minder impact te hebben op de uittredende fracties, aangezien er ongeveer evenveel winnende uittredende fracties (zeven gevallen) als verliezende fracties (elf gevallen) zijn. Vervolgens is het verschil vooral bij de overblijvende en toetredende fracties - de fracties dus die de nieuwe meerderheid vormen, die er na de collectieve motie van wantrouwen is gekomen - het meest uitgesproken, aangezien deze fracties in beide gevallen sterk de neiging hebben om bij de volgende verkiezingen stemmen te verliezen. En globaal genomen ten slotte, krijgen de bij een collectieve motie van wantrouwen betrokken partijen doorgaans klappen bij de volgende stembusgang, een vaststelling die ongetwijfeld sterk te maken heeft met de prestaties van de overblijvende en toetredende fracties.

De fracties die na een stemming over een motie van wantrouwen de nieuwe meerderheid vormen, lijken dus stemmen te verliezen bij de verkiezingen die volgen op het gebruik van de regeling. Toch kan het best zijn dat het stemmenverlies verwaarloosbaar is. Voor de opmaak van de tabellen 3, 4 en 5 hebben we alle electorale schommelingen opgeteld en dus rekening gehouden met alle verliezen in percentage, hoe onbeduidend ook, van behaalde stemmen. Om onze resultaten te verfijnen moet de verdeling van de electorale verliezen en winsten worden berekend als percentage van de stemmen die zijn behaald bij de verkiezingen die volgen op de stemming over een collectieve motie van wantrouwen. De resultaten van onze berekeningen staan in Figuur 1, die de verdeling van electorale verliezen en winsten voor alle categorieën van fracties samen (met name de overblijvende, toetredende en uittredende fracties) weergeeft, en in Figuur 2, met daarin een overzicht van diezelfde verdeling afhankelijk van de drie categorieën fracties.

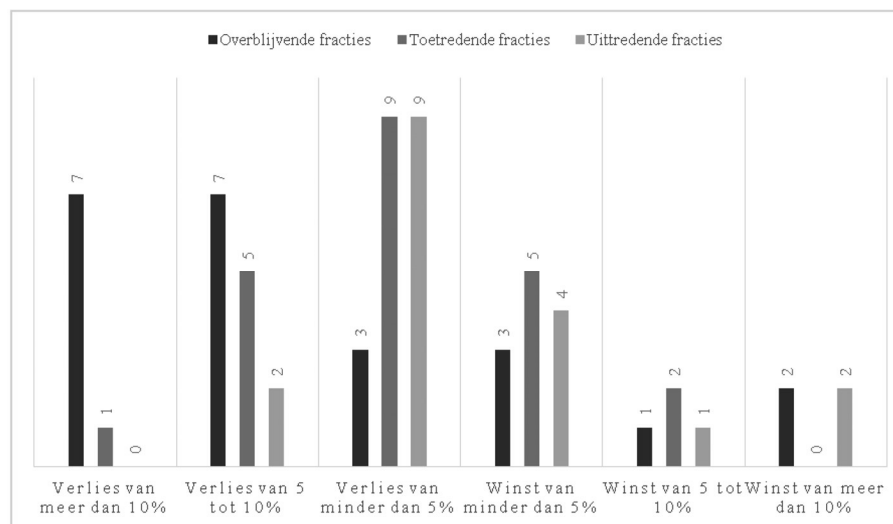
Figuur 1 - Verdeling van de electorale verliezen en winsten in percentage van de bij de verkiezingen behaalde stemmen, na stemming over een collectieve motie van wantrouwen.

Op basis van Figuur 1 zijn onze drie belangrijkste vaststellingen de volgende: Ten eerste, zoals we in onze vorige analyses hebben geconcludeerd, valt in deze voorstelling duidelijk op dat de bij een collectieve motie van wantrouwen betrokken fracties, vaker stemmen verliezen dan ze er winnen. Ten tweede, in termen van electorale verliezen, bedraagt dit verlies bij een groot aantal fracties

(21, of 33,33% van de gevallen) minder dan 5%. Als we echter het aantal fracties dat tussen 5 en 10 procent, en meer dan 10 procent verliest, bij elkaar optellen, komen we ook aan 22 fracties. Ten derde gaan 20 fracties er qua stemmenaantal ook op vooruit, waarbij het bij de meeste slechts om een winst van minder dan 5 procent gaat.

Figuur 2 - Verdeling van de electorale verliezen en winsten in percentage van de behaalde stemmen, na stemming over een collectieve motie van wantrouwen, per fractie categorie (2006-2018)

Figuur 2 geeft een overzicht van de verdeling van de electorale verliezen en winsten per fractie categorie. Zo kunnen we vaststellen dat de overblijvende fracties, zijnde diegene die zowel deel uitmaakten van de vroe-

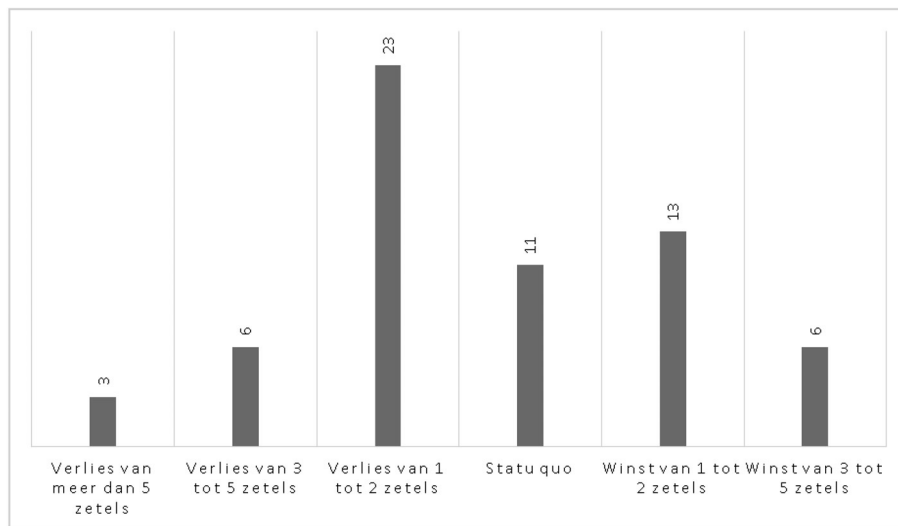
gere meerderheid, als van de nieuwe meerderheid die na de stemming over een collectieve motie van wantrouwen is gevormd, het zwaarst door de kiezers worden afgestraft, aangezien in veertien van de drieëntwintig bestu-

deerde gevallen (of 60,87 % van de gevallen), de fracties na de stembusgang volgend op de stemming over een motie van wantrouwen, ofwel tussen de 5 en 10 procent, ofwel meer dan 10 procent van hun stemmen verliezen. De nieuwe partners (de toetredende fracties) binnen de meerderheid, die na de stemming over een motie van wantrouwen is geïnstalleerd, lijden daarentegen minder electoraal verlies dan de overblijvende fracties, aangezien 9 van de 22 fracties minder dan 5% van de stemmen verliezen. Wat de uittredende fracties betreft, lijden 9 ervan minder dan 5% verlies bij de stembusgang volgend op de motie van wantrouwen, 7 fracties boeken bij de

volgende verkiezingen winst.

Om te achterhalen of deze electorale verliezen tot zetelverlies leiden bij de verkiezingen volgend op de stemming over een motie gericht tegen het voltallige gemeentecollege, hebben we de verdeling van de electorale verliezen en winsten in termen van zetels berekend. Het systeem van omzetting van stemmen in zetels kan de gevolgen van een electorale terugval immers versterken of verzachten. De resultaten van onze opzoeken zijn weergegeven in grafieken 3 en 4.

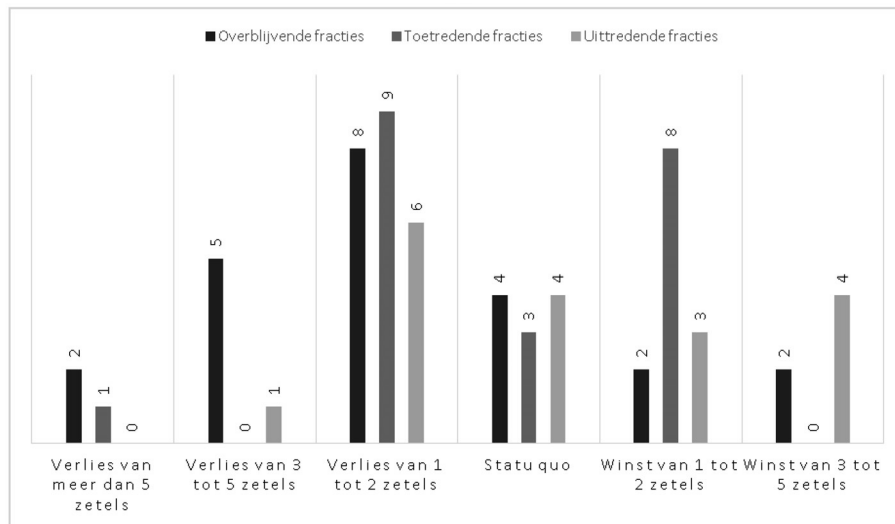
Figuur 3 - Verdeling van de electorale verliezen en winsten in termen van zetels na de stemming over een collectieve motie van wantrouwen (2006-2018)

Figuur 3 nuanceert enigszins de hierboven opgesomde vaststellingen. We zien immers dat de evolutie van de fracties in termen van zetels overeenkomt met een verlies van één of twee zetels (dit is het geval in 23 van de 63 bestudeerde gevallen, of 36,51%). Als we daar nog het aantal gevallen bij optellen waarbij het aantal zetels van

een fractie ongewijzigd blijft na de verkiezingen volgend op de stemming over een collectieve motie van wantrouwen (status quo, in de grafiek), dan komen we uit op 53,97 procent (of 34 van de 63 gevallen). Het lijkt er dan ook op dat de electorale verliezen van de fracties slechts geringe gevolgen hebben in termen van zetels.

Figuur 4 - Verdeling van de electorale verliezen en winsten in termen van zetels na de stemming over een collectieve motie van wantrouwen, per fractie categorie (2006-2018)

Opnieuw blijkt uit Figuur 4 dat ongeacht het type fractie, de bij de stemming over een collectieve motie van wantrouwen betrokken fracties, er bij de volgende verkiezingen, met één à twee zetels licht op achteruit gaan. Daarnaast stellen we verrassend genoeg het relatief hoge aantal gevallen vast waarbij de toetredende fracties één of twee zetels winst boeken, wat een gevolg is van het huidige kiessysteem. Aangezien het systeem Imperiali voor “voordeligere vertegenwoordiging zorgt voor de lijst die het beste resultaat heeft behaald”⁴⁹, kunnen fracties die stemmen verliezen, toch een extra zetel veroveren.⁵⁰

Deze meervoudige analyses hebben één grote beperking. We kunnen hier immers hoogstens een aantal correlaties aantonen, van een oorzakelijk verband is in dit stadium van het onderzoek geen sprake. Zo’n oorzakelijk verband zou met een opinieonderzoek of een kwalitatieve studie wel kunnen worden aangetoond.

4. Conclusie: enige nuance bij de vaststellingen

Op basis van de in dit artikel voorgestelde analyse van de electorale gevolgen van het indienen van of stemmen over⁵¹ een individuele of collectieve motie van wantrouwen tegen de gemeentecolleges in Wallonië, komen we tot enkele vaststellingen over de mogelijke gevolgen van het gebruik van dit mechanisme sinds de invoering ervan in het WPDD.

Als we om te beginnen het parcours bestuderen aansluitend op een individuele motie van wantrouwen, van een lid van een gemeentecollege waartegen zo’n motie van wantrouwen was gericht, konden we in de loop van de tijd en van de gemeentelijke regeerperiodes vaststellen, dat de lokale verkozenen, lokaal steeds politiek actiever werden. Tijdens de afgelopen regeerperiode o.a. zijn geweerde leden van een gemeentelijk uitvoerend orgaan, bij de gemeenteraadsverkiezingen van 14 oktober 2018, soms met eigen lijsten opgekomen. Verder actief blijven in de gemeentepolitiek draaide voor verkozenen die aan de kant waren geschoven bovendien vaak goed uit omdat ze, zoals we konden vaststellen, bij de volgende ver-

⁴⁹ N. LAGASSE, “Les règles particulières aux élections communales et les spécificités locales”, in Centre de droit public, *Les élections dans tous leurs états. Bilan, enjeux et perspectives du droit électoral*, Bruxelles, Bruylant, 2001, p. 299.

⁵⁰ Dit was bijvoorbeeld het geval met Entente communale (MR-strekking) in 2012 te Malmedy, die er ondanks een verlies van 1,70%, een extra zetel bij kreeg t.o.v. 2006, of ook met de lijst Mouvement démocratique communal (strekking MR-CDH-onafhankelijk) te Lens in 2018, die bij de laatste verkiezingen weliswaar een verlies van 1,22% leed maar er op dezelfde manier een zetel bij kreeg in vergelijking met 2012.

⁵¹ We herinneren eraan dat het indienen ervan, nog niet betekent dat een motie van wantrouwen wordt goedgekeurd.

kiezingen vaak een betere persoonlijke score behaalden. Het systeem van de individuele motie van wantrouwen dat is ingevoerd om een einde te maken aan spanningen - en soms ook aan rivaliteiten - binnen een gemeentelijke meerderheid, lijkt voor geweerde verkozenen dus niet het einde te betekenen van hun loopbaan in de gemeentepolitiek. Een kwalitatieve studie zou een beter inzicht bieden in de beweegredenen van de verkozenen op dat punt.

Vervolgens konden we ook vaststellen wat de electorale gevolgen waren van een motie van wantrouwen tegen het voltallige gemeentecollege. Hoewel we op basis van de conclusies uit zo'n onderzoek geen duidelijke correlatie kunnen vaststellen, waren fracties die het meest te lijden hadden onder een stemming over een collectieve motie van wantrouwen diegene die deze motie hebben voorbereid, ongeacht of ze deel uitmaakten van de vorige gemeentelijke meerderheid - zijnde de fracties die we als "overblijvend" hebben benoemd, of niet - zijnde de "toetredende" fracties. We konden ook vaststellen dat ondanks stemmenverlies dat een relatief beperkt zetelverlies impliceerde, de "overblijvende" fracties bij de verkiezingen volgend op een collectieve motie van wantrouwen, het meest problemen kenden, aangezien ze bij de volgende verkiezingen doorgaans een verlies van meer dan 5% moesten incasseren.

Deze conclusies bevestigen gedeeltelijk het vermoeden dat lokale verkozenen het mechanisme van de motie van wantrouwen niet zouden misbruiken uit vrees dat de kiezer hen er achteraf zou voor afstraffen⁵², dit betekent evenwel niet dat de verklarende kracht van deze kwantitatieve analyses overschat moet worden. Het zou immers een onmiskkenbare fout zijn te stellen dat het louter indienen van of stemmen over een constructieve motie van wantrouwen op lokaal niveau, een verklaring is voor de verkiezingsuitslag in de betrokken gemeenten. Het zou verkeerd zijn om er bijvoorbeeld van uit te gaan dat de electorale achteruitgang van de PS te Bergen (die in onze analyse binnen de "overblijvende" fractie valt) in de hand zou zijn gewerkt door de stemming over een collectieve motie van wantrouwen tegen de MR, en daarbij abstractie te maken van de globale tendensen die zich in heel Wallonië aftekenen. Zo moet ook rekening worden gehouden met de nieuwe politieke dynamiek in Bergen (zoals de rol van de liberaal Georges-Louis Bouchez, bijvoorbeeld).

En ook de lokale context speelt een rol. Denken we bijvoorbeeld van het geval in Malmedy. Na de verkiezingen van 2012 is de fractie "Forces vives", die aan de basis lag van de constructieve motie van wantrouwen in 2008, volledig van het politieke toneel verdwenen. Het verdwijnen van een concurrerende lijst of van een boegbeeld uit de lokale politiek binnen een gemeente, of omgekeerd, het opduiken van nieuwe rivalen bij verkiezingen of de herschikking van het lokale politieke landschap, zijn allemaal doorslaggevende parameters waarmee bij de analyse, of zelfs verklaring van een electorale evolutie, rekening moet worden gehouden. Belangrijk is dus om de gegevens uit deze studie niet al te veel te interpreteren en deze analyse te nemen voor wat ze is: een onderzoek op basis waarvan enkele algemene tendensen kunnen worden onderscheiden, waarbij tegelijkertijd de uitdagingen worden geïdentificeerd bij het gebruik van moties van wantrouwen, zonder daar definitieve conclusies aan te willen koppelen.

Een dergelijke analyse zou waarschijnlijk beter worden onderbouwd met een studie rond de onderhandelingen over gemeentelijke politieke meerderheden. Het hoeft immers niet te verbazen dat de stemming over een collectieve motie van wantrouwen (of in zekere mate ook een individuele), de latere politieke onderhandelingen op gemeentelijk vlak danig beïnvloedt.⁵³ In die zin kan het nuttig zijn te zorgen voor een beter inzicht in deze relatief jonge regeling op lokaal niveau door een kwalitatieve analyse uit te voeren van de gemeentelijke onderhandelingen, waaraan een motie van wantrouwen is voorafgegaan, en door gesprekken te voeren met de betrokken politieke actoren. Zo zou het ook interessant zijn om behalve analyses om te bepalen in hoeverre het indienen of stemmen van een motie van wantrouwen een factor is waarmee rekening moet worden gehouden om het stemgedrag van de kiezers te verklaren, ook studies uit te voeren naar de manier waarop de media over zo'n moties verslag uitbrengt.

⁵² A. GUSTIN, "Les motions de méfiance constructive dans les communes wallonnes", *op. cit.*, pp. 30-31.

⁵³ Zie, in die zin, het geval Malmedy, toegelicht door G. GRANDJEAN, "Onderhandelen over vorming van een meerderheid en burgemeester worden in België: welke invloed heeft de regionale wetgeving?", *Publiekrechtelijke Kronieken*, 2016, n° 4, p. 594-610.

5. Bijlagen

Bijlage 1 - Evolutie van de persoonlijke electorale scores van de geweerde leden van een gemeentecollege (2012-2018)

Gemeenten	Geweerd	Scores 2012 (in percent)	Scores 2012 (uitgebrachte stemmen)	Scores 2018 (in procent)	Scores 2018 (uitgebrachte stemmen)	Versillen tussen de scores van 2018 en 2012 (in procent)	Versillen tussen de scores (uitgebrachte stemmen)
Juprelle	Patricia Poulet	11,84	719	13,9	886	2,06	167
Saint-Hubert	Francis Dupont	18,92	761	7,64	302	-11,28	-459
Manage	Maurice Hismans	4,43	610	/	/	/	/
Dinant	Thierry Bodlet	12,82	1158	14,25	1304	1,43	146
Ramillies	Jean-Jacques Mathy	14,86	635	16,24	733	1,38	98
Remicourt	Thierry Missaire	16,23	660	29,95	1050	13,72	390
Profondeville	Stéphan Tripnaux	7,17	574	10,8	918	3,63	344
Houffalize	Nathalie Borton	10,85	386	17,17	634	6,32	248
Ans	Henri Huygen	4,45	788	0,92	163	-3,53	-625

Bijlage 2 - Evolutie van de verkiezingsuitslagen van de bij een collectieve motie van wantrouwen betrokken fracties (2006-2012)

Gemeenten	Types fracties	Namen van de fracties in 2006	Tendens in 2006	Scores in 2006	Zetels in 2006	Namen van de fracties in 2012	Tendens in 2012	Scores in 2012	Zetels in 2012	Versillen in scores	Versillen in zetels
Malmedy	Overblijvende fractie	Forces vives	/	19,54%	4			4,36%	0	-15,18%	-4
	Toetredende fractie	Entente communale	MR	43,32%	10			41,62%	11	-1,70%	1
	Uittreedende fracties	Alternatives	CDH/Ecolo	26,24%	6			44,28%	11	18,04%	5
		PS	/	9,21%	1	PS+	/	7,75%	1	-1,46%	0
Sombreffe	Overblijvende fractie	IC-Ldb	CDH	41,41%	9	IC-Ldb	CDH	40,15%	8	-1,26%	-1
	Toetredende fractie	PS	/	27,55%	6	PS	/	21,17%	4	-6,38%	-2
	Uittreedende fractie	Ecolo	/	11,70%	2	Ecolo	/	13,14%	2	1,44%	0
Huy	Overblijvende fractie	PS	/	46,63%	13	PS	/	32,32%	10	-14,31%	-3
	Toetredende fractie	Ensemble	Ecolo-CDH-Onafhankelijk	38,16%	11	Verdwijnen	/	/	/	/	
	Uittreedende fractie	MR	/	15,21%	3	MR	/	13,03%	3	-2,18%	0
Gesves	Overblijvende fractie	GEM	MR	32,81%	7	GEM	MR	45,32%	9	12,51%	2

RECHTSLEER DOCTRINE

	Toetredende fractie	LDB	PS	25,27%	5	RPG	PS	22,88%	4	-2,39%	-1
	Uittredende fractie	ICG	CDH	23,33%	4	ICG	CDH	15,80%	2	-7,53%	-2
Florennes	Overblijvende fracties	Ecolo	/	10,88%	1	Ecolo	/	9,06%	1	-1,82%	0
	Toetredende fracties	U11C	MR	34,82%	8	U11C	MR	33,85%	8	-0,97%	0
		ED	PS	17,51%	3	PS	/	13,83%	3	-3,68%	0
	Uittredende fractie	Contact 21	CDH	36,78%	9	Contact 21	CDH	33,53%	8	-3,25%	-1
Limbourg	Overblijvende fractie	PS	/	46,94%	9	PS	/	40,86%	7	-6,08%	-2
	Toetredende fractie	MR-IC	MR	12,56%	1	MR-Limbourg	MR	15,02%	2	2,46%	1
	Uittredende fractie	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Gerpinnes	Overblijvende fractie	CDH	/	39,20%	10	CDH	/	44,95%	12	5,75%	2
	Toetredende fractie	Plus	PS	34,21%	8	PS	/	26,95%	6	-7,26%	-2
	Uittredende fractie	MR	/	19,69%	4	MR	/	17,16%	4	-2,53%	0
Fléron	Overblijvende fracties	Ecolo	/	10,14%	2	Ecolo	/	12,05%	2	1,91%	0
	Toetredende fracties	IC	MR-CDH-Onafhankelijk	40,40%	11	IC	MR-CDH-Onafhankelijk	43,62%	12	3,22%	1
	Uittredende fractie	PS	/	43,68%	12	PS	/	40,17%	11	-3,51%	-1
Ans	Overblijvende fracties	PS	/	52,76%	19	PS	/	43,04%	14	-9,72%	-5
		MR	/	18,46%	4	MR	/	22,82%	7	4,36%	3
	Toetredende fracties	CDH	CDH	8,94%	2	CDH-RCA CDH-Onafhankelijk	13,79%	3	-4,20%	-1	
		RCA	Onafhankelijk	9,05%	2						
	Uittredende fractie	/	/	/	/	/	/		/	/	/

Politieke gevolgen van het indienen van constructieve moties van wantrouwen op gemeentelijk niveau (2006-2018)

Bijlage 3 - Evolutie van de verkiezingsuitslagen van de bij een collectieve motie van wantrouwen betrokken fracties (2012-2018)

Gemeenten	Types fracties	Namen van de fracties in 2012	Tendens in 2012	Scores in 2012	Zetels in 2012	Namen van de fracties in 2018	Tendens in 2018	Scores in 2018	Zetels in 2018	Verschillen in scores	Verschillen in zetels
Awans	Overblijvende fractie	PS	/	42,65%	9	PS	/	37,07%	9	-5,58%	0
	Toetredende fractie	MR	/	31,96%	7	Liste du bourgmestre	MR	34,75%	9	2,79%	2
	Uittrdende fractie	Entente communale	CDH	14,69%	2	Vers Demain	CDH-ECOLO	16,33%	3	1,64%	1
Lierneux	Overblijvende fractie	Ensemble	PS	27,32%	3	Ensemble	PS	8,78%	0	-18,54%	-3
	Toetredende fractie	Avec vous	Onafhankelijk	29,45%	4	Liste du Mayor vec vous	Onafhankelijk	37,77%	6	8,32%	2
	Uittrdende fractie	Réagissons	CDH-Onafhankelijk	43,24%	6	Lierneux en mieux	CDH-Onafhankelijk	45,67%	7	2,43%	1
Estinnes	Overblijvende fractie	EMC	CDH	50,63%	10	EMC	CDH	46,38%	10	-4,25%	0
	Toetredende fractie	MR	/	22,66%	4	MR	/	16,70%	2	-5,96%	-2
	Uittrdende fractie	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Lessines	Overblijvende fracties	PS	/	33,00%	9	PS MC	PS	26,23%	8	-6,77%	-1
		Ensemble	MR	22,18%	6	MR	/	18,96%	5	-3,22%	-1
	Toetredende fractie	Oser-CDH	CDH	22,06%	6	Oser-CDH	CDH	15,46%	4	-6,60%	-2
	Uittrdende fractie	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Lens	Overblijvende fractie	Lens et vous	Onafhankelijk	29,74%	5	Lens et vous	Onafhankelijk	20,54%	3	-9,20%	-2
	Toetredende fractie	PS	/	20,62%	3	PS	/	16,55%	2	-4,07%	-1
	Uittrdende fractie	MDC	MR-CDH-Onafhankelijk	42,62%	7	MDC	MR-CDH-Onafhankelijk	41,40%	8	-1,22%	1
Montigny-le-Tilleul	Overblijvende fractie	MR	/	52,50%	13	MR	/	47,35%	12	-5,15%	-1
	Toetredende fractie	PS	/	17,26%	3	PS	/	14,94%	3	-2,32%	0
	Uittrdende fractie	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Verviers	Overblijvende fractie	CDH	/	27,37%	11	CDH	/	13,71%	5	-13,66%	-6

RECHTSLEER DOCTRINE

	Toetrende fractie	PS	/	28,84%	12	PS	/	29,38%	13	0,54%	1
	Uittrende fractie	MR	/	23,77%	10	MR	/	14,95%	6	-8,82%	-4
Aubange	Overblijvende fractie	Avec vous	PS	43,31%	12	Intérêt général	PS	29,67%	7	-13,64%	-5
	Toetrende fractie	CDH	/	34,18%	9	CDH.com	CDH	37,49%	10	3,31%	1
	Uittrende fractie	MR	/	13,60%	3	Tous pour Aubange	Onafhankelijk -MR	32,84%	8	19,24%	5
Jemeppe-sur-Carbone	Overblijvende fractie	SEL	Onafhankelijk			Verdwijnen					
	Toetrende fractie	Liste du mayor	PS	41,01%	12	Liste du mayor	PS	15,20%	3	-25,81%	-9
	Uittrende fracties	MR	/	24,15%	6	Jemeppe ensemble maintenant	MR-CDH-Ecolo	54,50%	16	7,69%	5
		CDH	/	12,58%	3						
		Ecolo	/	10,08%	2						
Mons	Overblijvende fractie	PS	/	55,16%	29	PS	/	44,25%	23	-10,91%	-6
	Toetrende fractie	CDH	/	8,72%	3	Agora-CDH	CDH	6,31%	2	-2,41%	-1
	Uittrende fractie	MR	/	17,90%	8	Mons en mieux !	MR	21,49%	11	3,59%	3
Mettet	Overblijvende fractie	ICAP	CDH	29,70%	8	ICAP	CDH	42,08%	11	12,38%	3
	Toetrende fractie	ROPS	PS	28,42%	7	ROPS	PS	20,94%	5	-7,48%	-2
	Uittrende fractie	RC-MR	MR	22,36%	5	MR	/	18,18%	4	-4,18%	-1
Thuin	Overblijvende fracties	PS	/	47,43%	13	PS	/	41,88%	12	-5,55%	-1
		IC	CDH	14,85%	3	IC	CDH	19,08%	4	4,23%	1
	Toetrende fractie	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
	Uittrende fractie	MR	/	24,59%	6	MR	/	21,27%	5	-3,32%	-1
Neupré	Overblijvende fractie	PS	/	29,82%	6	PS	/	19,79%	4	-10,03%	-2
	Toetrende fractie	MR	/	34,35%	8	MR		43,44%	10	9,09%	2
	Uittrende fractie	IC-CDH	CDH	22,52%	5	Newpré	CDH	18,52%	4	-4,00%	-1